

Víctor Jara – Te recuerdo Amanda

“No pot haver una revolució sense cançons” (Salvador Allende)

1. L'autor

Víctor Jara ha esdevingut una de les figures més importants de la història recent de Xile, amb la seva tasca immensa de recuperació del folklore popular i, sobretot, com a bandera de la llibertat i dignitat del poble xilè. És, sens dubte, un dels homes del segle XX que més ràpidament s'ha elevat a les més altes cotes de l'idealisme pur, a conseqüència tant de la seva obra, com del seu final ominós. Avui, quan s'escolten les seves cançons, és inevitable reparar en la senzillesa d'uns acords, que acompanyen unes lletres destinades a assumir la major part del protagonisme. Però aquests ritmes simples i recurrents, que sostenen les seves paraules plenes d'esperança i reivindicació, ens retornen a un moment èpic, que tot i ser molt atroç, també va ser molt fecund en lirisme.

Víctor Jara va néixer l'any 1932. Fill de pares camperols (Amanda i Manuel), va passar la infància a Lonquén, localitat propera a la capital xilena. Va heretar l'afició a la música de la seva mare, qui li va ensenyar a tocar la guitarra. En ser abandonats pel seu pare, la família es va traslladar a Santiago. I quan va morir la mare, Víctor, que aleshores tenia 15 anys, va ingressar en un seminari, on va aprendre cant gregorià i hi va romandre durant dos anys.

A mitjan anys 50 inicia el seu treball de recopilació i investigació folklòrica sobre el terreny, i també comença els seus estudis de interpretació i direcció a l'Escola del Teatre de la Universitat de Xile. És l'època en què coneix Violeta Parra, qui l'acull com el seu deixeble i li anima a iniciar la seva carrera com a cantant. S'integra en el conjunt folklòric Cuncumén i l'any 1959 grava el seu primer disc senzill com a solista.

A la dècada dels 60 segueix alternant la direcció teatral (amb la qual obté diversos premis nacionals i internacionals) i la docència a l'Escola del Teatre de la Universitat de Xile amb la composició de cançons, les gires per Europa amb el grup Cuncumén i la direcció artística del grup Quilapayún.

L'any 1967 publica el seu primer àlbum, titulat *Víctor Jara*, i es convidat a Anglaterra, en la seva qualitat de director teatral, pel Consell Britànic. Allà és on compon la seva cançó més coneguda, *Te recuerdo Amanda*.

L'any 1969 la publicació del seu segon àlbum, *Pongo en tus manos abiertas*, coincideix amb el suport de Jara, com a militant de les Joventuts Comunistes, a la candidatura de la Unitat Popular de Salvador Allende. Tant aquest disc com el següent, *Canto libre*, editats en un moment de gran ebullició i indignació per les grans desigualtats socials que vivia el país, s'integren plenament dins l'anomenada *Nueva canción chilena*. Aquest moviment de músics compromesos incloïa Quilapayún, Isabel i Ángel Parra i Inti-Illimani, entre d'altres, i estava influenciat pel

folk nord-americà (representat per Bob Dylan i Pete Seeger, de qui Jara va fer una bona versió del seu famós tema *Little boxes*), i connectat també amb altres moviments reivindicatius americans com la *Nova Troba Cubana* (Pablo Milanés, Silvio Rodríguez) o el *Nuevo Cancionero* de Argentina (Mercedes Sosa). La *Nueva canción* atorgava nova importància a la música tradicional, la del poble, per donar-li una veu que s'alcés amb força. Entre les moltes cançons folklòriques que recupera Jara, destaca *Duerme negrito*, recollida i popularitzada per un dels intèrprets i compositors que més va influir sobre aquest moviment, Atahualpa Yupanqui.

Sobre la *Nueva Canción*, Víctor Jara va puntualitzar: "la nostra cançó no és només una cançó protesta; és una cançó d'amor". Ell defensava la Unitat Popular amb la seva guitarra. Va fer cançons protesta, però les seves obres majors, les més senzilles i imperibles, són les que brollen de la terra i de la pobresa dels barris perifèrics de Santiago. Víctor creia que "la millor escola per al cant és la vida", recorda la seva vídua, la ballarina anglesa Joan Turner.

L'any 1970, amb la victòria de la Unitat Popular, Víctor ingressa al Departament de Comunicacions de la UTE (Universitat Tècnica de l'Estat) i es nomenat ambaixador cultural del govern xilè. Els 3 anys que dura la presidència d'Allende coincideixen amb la màxima fama del cantautor i una gran activitat de recerca, gravació de nous discos i de gires musicals per Rússia, Cuba i tot Amèrica del Sud.

Durant l'aturada d'octubre de 1972, amb què l'oposició va voler posar de genolls el Govern, juntament amb milers de persones, Jara va sortir a realitzar els treballs voluntaris per impedir que l'economia s'aturés. En la voràgine va escriure *Manifiesto*, el seu testament musical: "Yo no canto por cantar, ni por tener buena voz, canto porque la guitarra tiene sentido y razón...".

L'11 de setembre de 1973 el cop d'estat del general Pinochet acaba amb la vida de Salvador Allende. Jara, que havia anat a la UTE per cantar a l'acte en què el president s'havia d'adreçar al país, decideix tancar-se a la Universitat amb altres 600 persones, estudiants i professors. Al dia següent els militars envolten el recinte i a canonades fan sortir tothom i els duen a l'estadi de Xile. Allà Víctor és brutalment torturat i assassinat el dia 16 de setembre. Jara es trobava en aquell moment en el seu zenit creatiu, poc abans de fer els 41 anys, però els que van acabar amb la seva vida ignoraven que l'estaven fent encara més universal.

El mes de setembre de 2003, quan es complien els 30 anys del cop militar, el govern xilè va rebatejar l'estadi on va ser torturat amb el nom *Estadio Nacional Víctor Jara*. A mitjan 2008 es va reobrir la investigació judicial sobre el seu assassinat, per la qual el tinent coronel Manríquez va ser acusat de l'homicidi.

Són molts els cantants i grups que li han dedicat cançons (Silvio Rodríguez, Inti-Illimani, Ismael Serrano o José Antonio Labordeta, amb el seu impressionant *Homenaje a Víctor Jara*) o han interpretat versions dels seus temes (Raimon i Serrat, entre molts altres).

2. La cançó

Te recuerdo Amanda és una d'aquelles cançons que ja formen part del cançoner popular llatinoamericà i universal. Una obra que ha esdevingut clàssica, amb la malenconia dels seus acords, la tendresa dels seus versos i el seu contingut social.

La cançó, publicada l'any 1969 en el seu àlbum *Pongo en tus manos abiertas*, la va compondre Víctor l'any anterior durant la seva estada a Londres. Mentre assistia a les celebracions a Stratford de l'aniversari de Shakespeare, es va assabentar que la seva filla Amanda, que llavors tenia 3 anys, estava malalta a l'hospital. Les cartes a la seva esposa per saber l'estat de salut de la filla no tenien resposta per culpa de la vaga de correus que afectava tot Anglaterra. Així, desbordant d'angoixa i soledat, Víctor va escriure la cançó, assegut amb la seva guitarra al llit del seu hotel.

Els noms dels personatges de la història, Amanda i Manuel, els va escollir en homenatge als seus pares. Però la dona de Víctor explica que la cançó, "tot i contenir el somriure de la mare i la promesa de joventut de la filla", no està dedicada específicament a cap de les dues, sinó que està escrita amb una intencionalitat més social. És una cançó d'amor a elles dues i a l'amor com a tal, amb el transfons social de la pobresa i la lluita obrera.

La lletra ens explica la història d'amor d'una parella d'obriers, en què la noia corre a veure el seu amat, que després mor quan es enviat a la serra. A la cançó es fonen, doncs, les connotacions personals de Jara amb la denúncia de la mort dels obrers i la vida gris del proletariat a les fàbriques amb les seves humils aspiracions i alegries. Manuel encarna a tots aquells que mai van tornar a casa, que es van jugar la vida per la llibertat i una vida millor.

Però, més enllà de l'al·legat social i de les reivindicacions polítiques, aquesta cançó posseeix la bellesa que neix de tota aproximació estètica a la veritat humana. La veritat de l'amor, com experiència salvadora, queda reflectida a la cançó, malgrat que en principi apareix només com a teló de fons de la història tràgica de la parella d'obriers. La veu de Jara ens porta eficaçment a la fàbrica on diàriament es troben els amants, durant 5 minuts eterns de felicitat. Víctor no explica la trobada, no cal; només ens fa saber els efectes de l'amor sobre ella, capaç d'encomanar la seva felicitat amb la llum del seu gest. I és que en totes les èpoques, els amants saben que, malgrat les injustícies socials o les crisis, la vida pot seguir sent eterna durant 5 minuts.

(Article de Gustau Gallardo)